

FRI-239-2-PPM(S)-05

THE FORMATION OF GEORGIAN COMPETENCE - AN IMPORTANT STRUCTURAL ELEMENT OF THE MODERN EDUCATION OF STUDENTS¹⁵

Valentin Atanasow

Vasil Levski High School – Dulovo sity

Tel.: +359884571583

E-mail: vvaallkkaa@abv.bg

***Abstract:** Geographical education is part of the modern educational system, in which a number of changes must be made to make it interesting and in line with new realities. In this direction, it is necessary to form the Georgian competence, which is an important structural element of modern education. The construction of a picture of the world and the socialization of the personality are also important for the modern student.*

***Keywords:** Formation of Georgian competence, modern education, geography*

ВЪВЕДЕНИЕ

Географското образование е елемент на съвременната образователна система, която се бори за засилване на доверието чрез диалог, информираност, широко обществено съгласие и ангажираност. Изграждането на картина за света и социализацията на личността са елементи от съдържателната характеристика на шестатата ключова компетентност от Европейска референтна рамка.

С цел модернизация на българското образование в обучението по география е необходимо препоръките и изискванията на ЕС да се приложат в използването на добри практики, съобразени със съвременните реалности. Необходимо е не само да вземем най-доброто от различни световни образователни системи, но същевременно да запазим специфичните черти на българското образование и да адаптираме световния опит спрямо тях. Съхранявайки родната традиция от особено важно значение е родното ни образование да се синхронизира с новите европейски стандарти, което да направи младите хора конкурентноспособни на пазара на труда. За да бъде постигнато това, е необходимо учениците да придобият и усъвършенстват ключови компетентности на високо ниво, което не само да ги социализира, но и да им създаде основата за просперитет и успешна професионална реализация.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Географската компетентност може да се анализира като важен елемент на географската култура, заедно с географската грамотност и моделите на поведение в географското пространство, и като важен компонент на образователните цели в контекста на компетентностния подход.

Компетентностите се определят като „способи за оценяване и за вземане на решения с географска проблематика при изпълнение на различни социални роли в географското пространство в близки до житейските ситуации”. [Гайтанджиева, Р., 2000]. Те стоят в основата на компетентностния подход, който се формулира като „структурирана целенасочена дейност на професионално компетентни преподаватели, свързана с проектиране и организация на учебната дейност“. [Дерменджиева, Димитрова, 2013] Във връзка с това се обособяват три вида географска компетентност: познавателна, насочена към усвояване на географски знания;

¹⁵ Докладът е представен на заседание на секция „Педагогика, Психология, и Методика на обучението по...“ на 61 международна научна конференция „Нови индустрии, дигитална икономика, общество – проекции на бъдещето – V“, проведена във Филиал-Силистра на Русенски университет „А. Кънчев, на 28 октомври 2022г. с оригинално заглавие на български език. „ФОРМИРАНЕТО НА ГЕОГРАФСКАТА КОМПЕТЕНТНОСТ – ВАЖЕН СТРУКТУРЕН ЕЛЕМЕНТ ОТ СЪВРЕМЕННОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ.“

функционална, свързана с уменията, и социална, насочена към формиране и проява на определен тип поведение. [Владева, 2013: 101 - 102]

Изграждането на картина за света е продължителен процес, който започва с раждането и трае през целия живот. [Стефанова, Е., 2017] Училищната възраст е специфичен период от развитието на човека, белязан от целенасочено възприемане на природни дадености и социални сфери на заобикалящата ги действителност. Всички цели и задачи на обучението са обвързани и съобразени с типичните възрастови приоритети на учениковата личност, която се развива и изгражда под вещото ръководство на учителя. Продължава обогатяването и систематизирането на представите на учениците за заобикалящата ги природна и обществена среда. Познавателният и социалният опит, които ученикът придобива в процеса на обучение, прерастват в умения, а практическото им прилагане в разнообразни дейности е източник на личностна удовлетвореност. Фокусът върху общочовешките ценности съдейства за цялостното емоционално и личностно изграждане на младежите.

Формирането на географска култура също е продължителен и цялостен процес, в чиято основа стои научното познание за обкръжаващата действителност. Географията е единствената наука, изучавана в училище като самостоятелен предмет, която формира комплексната картина за света. Обучението в съвременното училище е изправено пред необходимостта да формира, развива и стимулира интереса на учениците към учебното съдържание.

С оглед на динамичните промени в съвременното общество и необходимостта от съответстващо му адекватно учебно съдържание, Л. Попов определя съдържанието на образованието като „съвкупност от знания, умения, навици, възгледи, убеждения, ценности, отношения, норми и форми на поведение”, които са исторически създадени и водещи в дадено общество в конкретен исторически етап от неговото развитие [Попов, Л., 2006].

Учебният процес по география. Методи и подходи

Учебно-възпитателната работа по География и икономика е подчинена на новите реалности в световен мащаб: новото е по посока на знанията, които стават по-широкообхватни като обем и по-задълбочени, а подготовката е съобразена с практическото прилагане на придобитите географски знания, умения и компетенции в реалния живот на учениците.

От тази гледна точка процесът на обучение се разглежда, като специфичен познавателен процес, който се развива в условията на системно и педагогически целесъобразно организирано училищно обучение. Той е логически структуриран, съобразен с дидактическите принципи и основните методически изисквания и отчита възрастовите и културните особености на учениците. Взаимодействието между теоретичните и практическите аспекти на географското знание е резултат от преориентация на проблематиката на изследванията за разработване и решаване на комплексните проблеми на социалното и икономическо развитие на обществото.

На *равнище учебен предмет* съдържанието на образованието получава определена конкретизация. Предметната учебна система отразява логиката на изучаваните науки и предоставя възможности за усвояване на системата на научните знания и за формиране у учениците на единна научна картина за света. За реализиране на тази възможност е необходимо преодоляване на строгата обособеност и несъгласуваност между отделните учебни предмети, открояване на връзките и възможните взаимодействия между тях и разширяване на приложението на интегралния подход. Част от тези несъвършенства са преодолявани в новата учебна документация по отделните учебни предмети чрез формулираните междупредметни връзки.

С цел: усвояване на географските компетенции и формиране на географска култура, е необходимо съчетаването и приложението в обучението по география на правилни подходи и методи. В последните години в методологията на географските изследвания се акцентира върху модернизацията на подходите, които са свързани с разработване и разкриване на интеграционните възможности на географията. Тук е мястото да се подчета необходимостта

от съчетаването на традиционните, проверени от времето, методи и иновативните – съобразени с модерната съвременна реалност.

Един от научните подходи, който има важно значение за обучението по география, е *системният подход*. При него се поставя акцент върху единството на дейността на учителя и учениците, което се осъществява посредством целите, съдържанието, методите и формите на обучение. Същевременно единството на системата от дейности се реализира чрез взаимодействие на нейните елементи по посока на осъществяване целите на обучение по отношение на знания, умствено развитие и възпитание. В първия случай системообразуващ фактор се явяват целите, а във втория - връзките между съдържанието на знанията и способите на умствена дейност. С оглед на системно-структурния подход, основни негови подсистеми са учителят и ученикът, между които се реализират процеси на преподаване и усвояване на знания, умения, ценности и нагласи и се прилагат психологическите принципи към практиката на преподаването.

Именно практико-приложната стойност на географските знания, съобразени със значимостта на глобалните процеси и явления, свързани и с живота и дейността на човека, провокират необходимостта от подходящо обучение, с цел: усвояване на географски компетенции.

Повишаването на равнището на разбиране и осмисляне на наблюдаваните природни обекти и явления и на взаимоотношенията в човешките общности се постига чрез постепенно разширяване на познавателната основа на обучението и използване на все по-разнообразни учебни стратегии. В съвременната ни епоха на компютъризацията новите технологии могат да помогнат на учителя да направи образователния процес в училище интересен и богат.

Учебният предмет география и икономика обединява многообразни **географски стойности и идеи**: [Дерменджиева, Събева, 2019].

На първо място, придобиване на знания, които предизвикват и водят до развитието на мисловни и инструментални умения. Към традиционния арсенал би следвало да отнесем и средствата - и тези, които са плод на технически напредък, както и тези, които са създадени за провокиране на нови предизвикателства.

Изясняване на същността на принципите на дейност на човешкото общество и на природната среда на национално ниво. Чрез придобитите знания за тях ще бъде постигната по-висока степен на разбиране на локалната пространствена организация на обществото.

Изучаване на характера и съдържанието на географската действителност (обект, факт, процес, закономерност) и съвременна интерпретация на възприетото.

Формиране на способности за дейност по компонентна схема.

Процесът на обучение по география в българската методическа литература

Д. Кънчев изхожда от педагогическата дейност и обосновава педагогическа система „Обучение по география“, която се състои от седем основни компонента - цели, учебно съдържание, принципи на обучение, форми на обучение, методи на обучение, учебно-материална база, учителят по география.

Фиг. 1. Елементи на педагогическата система „Обучение по география“ (По Кънчев, 1997; Забележка: Включената фигура е по Владева)

Постановките на автора за елементите на системата на обучение по география и за промяната на свойствата на системата са правилни, но в нея липсва ученикът като един от основните субекти на обучение в процеса на взаимодействие с учителя.

За да формулира своите възгледи за системата на географско образование, **Р. Гайтанджиева** изхожда от предметната образователна система, която изпълнява определена мисия, има своя организация, състои се от отделни компоненти и е изградена върху принципите на координация и субординация. Системата притежава основните характеристики: за сложност, във връзка с нейния състав и структура; за взаимодействие с останалите предметни образователни системи; отличава се с динамичност и може да се управлява. Нейни основни компоненти, респективно подсистеми, се явяват трите етапа на организация на общото образование - начален, прогимназиален и гимназиален. Всеки един от компонентите на системата има своето специфично проявление като „атрибути на обучението (цели, учебно съдържание, учебен процес, контрол)“.

П. Лазаров анализира значението на принципа „системност“ за процеса на обучение – доказва, че той служи „за разбиране и осмисляне на главното, същественото, необходимото в качеството му на задължителен фундамент при формиране на географската култура на учащите се“. [Лазаров, П., 2009]

Ст. Дерменджиева определя училищната география като „особена педагогическа конструкция на научното знание и процеса на обучение, възпитание и развитие на обучаемите на основата на географската наука“ и определя концептуалната рамка на географското образование в средното училище. [Дерменджиева, Владева, 2012]

По-голям е броят на публикациите, които засягат отделни елементи на системата на обучението по география. Някои от тях са насочени към системата и структурата на учебното съдържание (Лазаров, 1990); към системата на знанията (Кънчев, 1974; Ангелова-Ганчева, 1998) и техните елементи - понятията (Гайтанджиева, 1983), уменията (Влайкова, 1988) и методите (Кънчев, 1984; Маноилова, 1985; Дерменджиева, 2001).

П. Лазаров характеризира връзката между географското образование и хуманизацията на личността и посочва идеите на хуманизма като общозначими, които могат да се използват в процеса на обучение. Те се свеждат до идеи, които отразяват „общокултурни ценности и постижения на човешката цивилизация, и идеи, които се отнасят до моралните устои на личността, нейната нравственост и човешко достойнство“.

ИЗВОД

Особено важен е още един аспект на географското образование – и в частност: географските компетенции – те осигуряват фундамент за развитие на различни способности: за отговорно отношение и опазване на природата; за защита на правата на хората; за разбиране на алтернативните гледни точки; за разбиране, приемане и оценяване на културното разнообразие и др. Географската култура спомага за формиране на отговорни личности, способни да опазват нашата планета; да действат като информирани и активни членове на собствените си общества и да търсят решения на локални, регионални, национални и международни проблеми.

REFERENCES

Angelova-Gancheva, D. (2007). *Образователни информационно-комуникационни технологии за развитие на географска култура в средното училище*. Изд. „Д-р Иван Богоров“, С., 2007 (Оригинално заглавие: Ангелова-Ганчева, Д. (2007) *Образователни информационно-комуникационни технологии за развитие на географска култура в средното училище*. Изд. „Д-р Иван Богоров“, С.)

Boneva, G. (2009). *Kompetentnosten podhod kym obrazovaniето i novata obrazovatelna paradigma*. Sp. Pedagogika, s. 9–10, 12–27 (Оригинално заглавие: Бонева, Г. (2009), *Компетентностен подход към образованието и новата образователна парадигма*. Сп. Педагогика, , с. 9–10, 12–27)

Vladeva, R., I. Vladev. (2003). Cennostite v obuchenieto po geografii na bazata na uchebnoto sydyrzhane za naselenie i selishta.//Sb. Pyrva Balkanska konferenciia: Obrazovanietoglobalna identichnost i kulturno raznoobrazie, St. Zagora, , t. 3, s. 109 – 115. (Оригинално заглавие: Владева, Р., И. Владев. (2003). Ценностите в обучението по география на базата на учебното съдържание за население и селища.//Сб. Първа Балканска конференция: Образованиетоглобална идентичност и културно разнообразие, Ст. Загора, т. 3, с. 109 – 115.)

Vladeva, R.(2005). Geografskoto obrazovanie i kulturata po pravata na deteto.//Образование i kvalifikaciia na pedagogicheskite kadri – razvitie i proekcii prez ННІ век, Varna, , s. 373 – 380. (Оригинално заглавие: Владева, Р. (2005). Географското образование и културата по правата на детето.//Образование и квалификация на педагогическите кадри – развитие и проекции през XXI век, Варна, , с. 373 – 380.)

Vlajkova, S. (1988). Formirane na umeniia v obuchenieto po geografii. S.,. (Оригинално заглавие: Влайкова, С. (1998).Формиране на умения в обучението по география. С.)

Dermendzhieva, S., P. Sybeva, B. Dimitrova. (2010). Geografii i obrazovanie. Metodika na obuchenieto po geografii I chast. V. Tyrnovo, Univ. izd. „Sv. Sv. Kiril i Metodij”. (Оригинално заглавие: Дерменджиева, С., П. Събева, Б. Димитрова.(2010). География и образование. Методика на обучението по география I част. В. Търново, Унив. изд. „Св. Св. Кирил и Методий”)

Dermendzhieva, S., P. Sybeva, B. Dimitrova. (2010). Geografii i obrazovanie. Metodika na obuchenieto po geografii I chast. V. Tyrnovo, Univ. izd. „Sv. Sv. Kiril i Metodij”,. (Оригинално заглавие: Дерменджиева, С., П. Събева, Б. Димитрова. (2010). География и образование. Методика на обучението по география I част. В. Търново, Унив. изд. „Св. Св. Кирил и Методий”.)

Dermendzhieva, S., P. Sybeva, B. Dimitrova. (2012). Urokyt po geografii. V. Tyrnovo, Univ. izd. „Sv. Sv. Kiril i Metodij”,. (Оригинално заглавие: Дерменджиева, С., П. Събева, Б. Димитрова. (2012). Урокът по география. В. Търново, Унив. изд. „Св. Св. Кирил и Методий”)